

doc. dr Branko M. Rakić

OSTVARIVANJE MIRA PREKO MEĐUNARODNOG

ORGANIZOVANJA I INTEGRISANJA DRŽAVA

Prvo izdanje

Izdavač

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Centar za izdavaštvo i informisanje

Za izdavača

prof. dr Mirko Vasiljević, dekan

Urednik biblioteke

prof. dr Jovica Trkulja

Recenzent

prof. dr Radoslav Stojanović

Lektura i korektura

Milan Gligorijević

Dizajn korica

Pavle Borovac

Prelom

EON studio, Beograd

Tiraž

300

© Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009.

Sva prava zadržana. Nije dozvoljeno da bilo koji deo ove knjige bude snimljen, emitovan ili reprodukovan na bilo koji način, uključujući, ali ne ograničavajući se na fotokopiranje, fotografiju, magnetni upis ili bilo koji drugi vid zapisa, bez prethodne dozvole Izdavača.

www.ius.bg.ac.rs

Branko M. Rakić

OSTVARIVANJE MIRA PREKO MEĐUNARODNOG ORGANIZOVANJA I INTEGRISANJA DRŽAVA

Beograd

2009.

kog značaja, i Savet bezbednosti. Polazeći od toga da „Podvrgnutost naroda stranom podjarmljenju, dominaciji ili eksploataciji predstavlja negaciju osnovnih ljudskih prava, suprotna je Povelji Ujedinjenih Nacija i dovodi u pitanje međunarodni mir i saradnju“, Generalna skupština UN je Deklaracijom o davanju nezavisnosti narodima i teritorijama pod kolonijalnom upravom od 14. decembra 1960. godine - Rezolucija 1514 (XV) - uspostavila osnovu za samoopredeljenje naroda pod kolonijalnom ili rasističkom dominacijom, kao i pod stranom okupacijom,¹⁷⁵ a posle ove Deklaracije donet je niz akata koji se bave procesom dekolonizacije. Navedenom Deklaracijom o davanju nezavisnosti narodima i teritorijama pod kolonijalnom upravom od 14. decembra 1960. godine, uspostavljen je Komitet za kolonizaciju koji je praktično u potpunosti preuzeo funkcije Starateljskog saveta.

Konačni cilj starateljskog sistema uopšte i svakog pojedinačnog slučaja starateljstva je konačna nezavisnost i samostalnost date teritorije, a do nje se dolazi tako što će te države kroz „svoju postepenu evoluciju“, koju će „podsticati“ staralac i OUN, postići „sposobnost da same upravljaju svojim poslovima“ (član 76. Povelje).

Ideja o mirovnom doprinosu dekolonizacije i mandatnog, odnosno starateljskog sistema počiva na uverenju, praksom potvrđenom, da kolonijalni sistem izaziva ratove po više osnova: između kolonija i metropola, u cilju pokoravanja ili oslobođenja, između samih država koje pretenduju da budu metropole određenim teritorijama, koje su već ili koje bi mogle da budu pod kolonijalnom vlašću, kao i između naroda samih bivših kolonija nakon njihovog oslobođenja, zbog niza pitanja koja nisu mogla da budu rešena ili koja su nastala tokom kolonijalne potčinjenosti.

S druge strane, smisao mandata i starateljstva leži u činjenici da bivše kolonije, u jednom periodu po prestanku kolonijalne vlasti, nisu u stanju da se stara-ju same o sebi, to jest da preuzmu svoje unutrašnje i međunarodne odgovornosti, kao i potpuni suverenitet, pa je stoga nužno da im u uslovima ograničenog suvereniteta neko sa strane pomogne da odgovore tim zadacima.

¹⁷⁵ Ovaj poslednji segment prava na samoopredeljenje unet je pod uticajem arapskih zemalja koje su imale u vidu teritorije koje je pod okupacijom držao Izrael.

G - FUNKCIONALIZAM KAO PRISTUP OSTVARENJU MIRA PUTEM MEĐUNARODNOG ORGANIZOVANJA

Za razliku od svih napred navedenih pristupa ostvarenju mira putem međunarodnog organizovanja, koji predstavljaju tzv. *direktne pristupe* (*head-on approaches*), to jest pristupe koji su orijentisani neposredno na sprečavanje izbijanja ratova, bez dubljeg ulaženja u poreklo tog oblika društvene patologije, funkcionalizam otklanjanju rizika od ratova prilazi indirektno, kroz nastojanje da se na međunarodnom planu stvore takvi društveni uslovi koji će, kako iz objektivnih razloga (postepeno uspostavljanje i razvijanje isprepletenosti i zajedništva interesa i pozitivnih prekograničnih interakcija) tako i iz subjektivnih razloga (izmenjena percepcija svetskog stanovništva vlastitih interesa, reda prioriteta među njima, i načina da se ti interesi ostvare te, u skladu sa tom izmenjenom percepcijom, proširenje odnosa solidarnosti sa nacionalnog na globalni plan) dovesti do toga da izbijanje ratova postane, ako ne u potpunosti isključeno, ono bar veoma malo verovatno. Upravo zbog činjenice da nije neposredno orijentisan na samo otklanjanje opasnosti od ratova, već da ulazi dublje u problematiku širih društvenih odnosa na međunarodnom planu, funkcionalistički pristup nije samo jedan od pristupa obezbeđenju mira, već predstavlja i jedan od teorijskih pravaca koji se bave izna-ženjem puteva i načina za šire redefinisane odnosa u međunarodnoj zajednici.

Funkcionalistički teorijski koncept se zasniva, s jedne strane, na distinkciji između položaja u društvenim i međunarodnim odnosima, odnosno političke sfere u najužem smislu reči i, s druge strane, socijalne, ekonomske i tehnološke sfere, kao daleko dinamičnijeg segmenta i determinante navedenih odnosa, kao i na određivanju mesta i značaja svake od tih sfera kod uspostavljanja, oblikovanja i razvoja tih odnosa. Kao takav, funkcionalizam se nadovezuje na više vekova staro teorijsko promišljanje i raspravljanje o mestu političkog i nepolitičkog u društvenim i međunarodnim odnosima koje je, od spekulisanja pojedinačnih teoretičara u ranijim vremenima, u XIX veku preraslo u širu teorijsku raspravu koja je poseban intenzitet dobila u prvoj polovini XX veka, da bi moglo da se konstatuje da činjenica, kako navodi Čarls Pentland, „da ove tehnološke, ekonomske i socijalne sile mogu da transformišu svet, danas predstavlja aksiom“.¹⁷⁶ Međutim, da teorijska rasprava o položaju i međusobnom odnosu usko političke i nepolitičke

¹⁷⁶ Charles Pentland, *International Theory and European Integration*, New York 1973, *The Free Press, A Division of Macmillan Publishing Co. Inc.*, str. 65.

sфере u društvenim i međunarodnim odnosima još uvek nije okončana, govori i nastavak citirane rečenice istog autora: „...da li se za njih može reći da određuju tok istorije i, posebno, da vode ka globalnom političkom jedinstvu, daleko je više pod znakom pitanja“.¹⁷⁷ Funkcionalizam kao teorijski koncept upravo nastoji da dâ odgovor na ovo pitanje i odgovor koji ovaj koncept daje je pozitivan.

Iako je pitanje odnosa nepolitičkog, a pre svega ekonomskog, tehnološkog i socijalnog domena, s jedne strane, i usko političkog domena, s druge strane, i ranije raspravljano, i mada su i raniji teoretičari pokušavali da ukažu na uticaj koji nepolitička sfera može da ima na političku sferu na unutardržavnom i međunarodnom planu, pa i na pitanje rata i mira, funkcionalistički koncept u pravom smislu reči pojavljuje se u artikulisanom obliku tridesetih godina prošlog veka, a njegovim začetnikom smatra se britanski teoretičar Dejvid Mitrani (David Mitrany) koji je začetke svoje teorije izneo u knjizi *The Progress of International Government* iz 1933 godine,¹⁷⁸ da bi je u razrađenom obliku izneo u delu *A Working Peace System*, objavljenom 1943. godine.¹⁷⁹ Već sam naslov ovog drugog dela govori o tome da je Mitrani u njemu imao nameru da iznese teorijski koncept obezbeđenja mira u svetu i to, kako igra reči iz naslova ovog dela ukazuje, koncept koji podrazumeva aktivan pristup miru i koji, za razliku od drugih, neuspešnih projekata, funkcioniše. Međutim, iz samog sadržaja ovih dela, odnosno iz sadržaja funkcionalističke teorije, vidi se da su njene ambicije daleko šire, da ona ima za cilj da redefiniše šire društvene odnose, ali u tom redefinisaju pitanje obezbeđenja mira ima svakako jednu od centralnih pozicija. Inače, sam Mitranijev rad nastao je kao reakcija na neuspehe Društva naroda, i imao je za cilj da ukaže na način na koji bi odnosi na međunarodnom planu trebalo da budu ustrojeni da bi se obezbedila njihova harmoničnost koja, s jedne strane, isključuje konflikte, dok s druge strane predstavlja osnov i podlogu za postizanje ljudskog blagostanja.

Polaznu tačku funkcionalističke teorije čini shvatanje da su političke aktivnosti ljudi *inherentno kontroverzne* (*inherently controversial*), dok su nepolitičke aktivnosti *nekontroverzne ili tehničke* (*noncontroversial or technical*).¹⁸⁰ Ovu tezu Čarls Pentland razrađuje na sledeći način: „Aktivnosti koje se odnose na nacionalnu bezbednost u najširem smislu - diplomatija, održavanje reda, upravljanje oružanim snagama - ili na nadmetanje radi sticanja kontrole nad mehanizmima vlasti - funkcionisanje političkih partija i grupa za pritisak - su evidentno političke, jer sadrže u sebi konflikt o osnovnim vrednostima. S druge strane, oblasti kao što su zdravstvo, saobraćaj ili poljoprivredna reforma, u biti su nepolitičke: ako bi ljudi bili svesni činjenica, oni bi bili saglasni oko toga da su određena napredo-

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ David Mitrany, *The Progress of International Government*, New Haven 1933, Yale University Press.

¹⁷⁹ David Mitrany, *A Working Peace System*, Chicago 1966, Quadrangle Books, (prvi put objavljeno 1943).

¹⁸⁰ Charles Pentland, op. cit., str. 74.

vanja na ovim poljima korisna za sve. Upravo na ove druge oblasti... funkcionalisti koncentrišu svoje napore.“¹⁸¹ Ovakva priroda ove dve sfere ljudske aktivnosti dovodi, po istom autoru, do toga da „postoji trajna tenzija između tehnološkog progresa i političke strukture, pri čemu tehnološki progres čoveka predstavlja sa njegove najbolje strane, racionalne, prilagodljive i bratski nastrojene, dok ga politička struktura pokazuje sa njegove najgore, partikularističke, konzervativne i mračne strane“.¹⁸²

Između dve moguće varijante u pogledu međusobnog uticaja političke i nepolitičke sfere, tj. između mogućnosti da je politika ta koja ima determinišući uticaj na ekonomsku, socijalnu i tehnološku sferu, i obrnute mogućnosti, da ekonomska, socijalna i naročito tehnološka sfera predodređuju politička stanja, odnose i tokove, funkcionalisti se opredeljuju za ovu drugu, povoljniju i optimističniju varijantu i ona predstavlja drugu osnovnu postavku na kojoj se bazira ovaj teorijski pristup. Tako Luj Arman i Mišel Drankur ističu: „Svetskom istorijom dominira evolucija tehnike. Razvoj tehnike ima za posledicu da između ljudi stvara sve brojnije i sve kompleksnije veze. Njegov konačni rezultat je planetarizacija i faktička solidarnost između ljudi i zemalja.“¹⁸³ Ovakav funkcionalistički stav je inače u suprotnosti sa pogledima nekih drugih značajnih teoretičara, među kojima se posebno ističe Hans Kelzen, koji se ovom temom bavio u isto vreme kad i Dejvid Mitrani, a po kojima je politika ta koja determinišuće deluje na nepolitičku, pre svega ekonomsku sferu.

Sledeći osnovni element na kome se bazira funkcionalistički teorijski koncept predstavlja specifična priroda nepolitičke sfere ljudskih aktivnosti, odnosno društvenih odnosa, koju karakteriše prekograničnost i to kako prekograničnost potreba, tako i prekograničnost načina i puteva kojima se na najbolji način te potrebe mogu zadovoljiti. Ova karakteristika tehnološkog, ekonomskog, socijalnog i drugih domena iz okvira nepolitičke sfere je tokom istorijskog razvoja bivala sve više izražena. Ovaj element svog teorijskog pristupa sam Dejvid Mitrani je izrazio rečima: „Funkcionalni pristup stavlja naglasak na zajednički pokazatelj potreba. Postoje mnoge takve potrebe koje prevazilaze nacionalne granice i uspostavljanje zajedničke uprave nad njima moglo bi da predstavlja delotvoran početak.“¹⁸⁴ Ovo stavljanje pojedinih segmenata ljudske aktivnosti pod zajedničku, međunarodnu upravu, trebalo bi da se ostvaruje kroz osnivanje odgovarajućih međunarodnih organizacija, specijalizovanih za bavljenje pojedinim oblastima i pitanjima iz nepolitičke sfere ljudskog življenja i delatnosti. Na ovaj način, kroz osnivanje pomenutih međunarodnih organizacija, prevazilazi se jaz koji je nastao između

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid., str. 66.

¹⁸³ Louis Armand - Michel Drancourt, *Le Pari Européen*, Paris 1968, Fayard, str. 161.

¹⁸⁴ David Mitrany, „The functional approach to World organisation“, in Cosgrove, C.A. and Twitchett, K.J. (eds.), *The new international actors: the UN and the EEC*, London, Macmillan, str. 72.

đu nepolitičkih domena, a pre svega tehnologije i njenim razvojem determinisane ekonomije, i struktura vlasti, koji je nastao usled toga što neizbežni i sve brži razvoj navedenih domena nije bio praćen odgovarajućim organizacionim prilagodavanjem vlasti i društva uopšte. O značaju koji funkcionalisti pridaju ovom razvoju Čarls Pentland kaže sledeće: „Svi ovi pisci stavljaju akcenat na opasan jaz između čovekovih tehničkih kapaciteta i njegovih društvenih struktura, između univerzalizma ovih prvih i partikularizma drugih.“¹⁸⁵ Tako, Arman i Drankur ističu: „Neizbežni efekti tehnike su opšti, svetski; strukture vlasti i organizacije društva ostaju nesigurne, ograničene, nacionalne. One neće dozvoliti sučeljavanje sa određenim opasnostima koje javno mnjenje, zaokupljeno rizikom od atomskog rata, ne uviđa dovoljno, a koje se, ništa manje podmuklo, infiltriraju u moderno društvo.“¹⁸⁶

Jedna od ključnih prednosti koje funkcionalizam ima u odnosu na druge teorijske koncepte čiji je cilj ne samo obezbeđenje mira u svetu, već i uopšte prestrukturiranje međunarodnih odnosa u cilju poboljšanja uslova za postizanje ljudske dobrobiti i blagostanja, sastoji se u suptilnosti njegovog prilaza prevazilaženju ograničenosti nacionalnog nivoa, kada je zadovoljavanje određenih ljudskih potreba u pitanju, i prebacivanju polja i opsega delovanja na univerzalni nivo koji prirodno više odgovara samim tim potrebama i njihovom zadovoljenju. Ta suptilnost se ogleda u dva pravca. S jedne strane, kako kaže sam Dejvid Mitrani, kod funkcionalističkog pristupa se „ne radi o odricanju od suvereniteta, već prosto o izvlačenju onolikog njegovog dela koliki je potreban za zajedničko izvršenje pojedinog zadatka.“¹⁸⁷ S druge strane, mada se u suštini radi o produžetku iste logike, druga tačka u kojoj se ogleda suptilnost funkcionalističkog pristupa sastoji se u tome što on ne daje nikakav prethodni recept za izmene u organizacionoj strukturi društva, odnosno međunarodne zajednice, već, kako ističe Čarls Pentland u funkcionalističkoj teoriji „...za strukture se kaže da evoluiraju u skladu sa zahtevima pojedinaca ili društva, tako da kod ovog pristupa integraciji, promene u strukturi međunarodnog sistema savršeno tesno slede tehnološke i ekonomske promene.“¹⁸⁸

Obe napred navedene suptilnosti funkcionalističkog pristupa Dejvid Mitrani na sažet način izražava sledećim rečima: „Priroda svake funkcije precizno ukazuje na rang instance i na ovlašćenja neophodna za njeno delotvorno obavljanje. A iz istog razloga, za razliku od krutih političkih aranžmana, funkcionalni aranžmani mogu biti prilagođeni, bez političkih trenja, kada se ustanovi da je došlo do promene uslova date funkcije.“¹⁸⁹ Dakle, suptilnost koja karakteriše funkcio-

¹⁸⁵ Charles Pentland, op. cit., str. 69.

¹⁸⁶ L. Armand, M. Drancourt, op. cit., str. 176.

¹⁸⁷ David Mitranj, *The functional approach to World organisation*, op. cit., str. 73.

¹⁸⁸ Charles Pentland, op. cit., str. 68.

¹⁸⁹ David Mitranj, citat preuzet iz: J. P. Sewell, *Functionalism and World Politics*, Princeton 1966, Princeton University Press, str. 62.

nalistički pristup iskazuje se i kroz umerenost, prilagođenost interesima i izbalansiranost inicijalnog podizanja određenih funkcija na međunarodni nivo i kroz kasniju prilagodljivost i izmenjivost uspostavljenih okvira u cilju praćenja promena okolnosti. Navedeni proces, kod koga sama funkcija određuje način i oblik organizovanja, neki naučnici, poput Sjuela, nazivaju *tehničkim samoodređivanjem (technical self-determination)*.¹⁹⁰ Ovaj izraz odgovara terminologiji koju je koristio i sam Dejvid Mitrani opisujući navedeni proces: „...funkcionalne dimenzije... određuju same sebe. Na sličan način funkcija određuje svoje odgovarajuće organe. Ona takođe kroz praksu otkriva prirodu akcije koja je neophodna pod datim uslovima i na taj način ovlašćenja koja su potrebna odgovarajućem organu.“¹⁹¹ Za odvijanje celog ovog procesa *tehničkog samoodređivanja*, kako ističe Čarls Pentland, „nema šeme ili unapred određenog modela...“¹⁹² Umesto toga, po istom autoru, dešava se sledeće: „Kada se pojave problemi tehničke, to jest, nepolitičke prirode, tvrdi se da oni rađaju organizacije čiji je jedini cilj da reše te probleme i čije su granice nadležnosti određene prirodom samog problema.“¹⁹³

Dakle, funkcionalizam podrazumeva jedan prirodan proces međunarodnog organizovanja radi zadovoljenja odgovarajućih potreba, a tu prirodnost omogućuje pre svega činjenica da se u osnovi opisanog procesa nalaze ljudske potrebe, odnosno zajednički interesi širih društvenih grupa, to jest čitavog čovečanstva, tako da se, kako navodi sam Mitrani, funkcionalizam zasniva na „povezivanju onih interesa koji su zajednički, tamo gde su zajednički, i u meri u kojoj su zajednički.“¹⁹⁴

Kako su veoma brojne aktivnosti iz nepolitičke sfere kojima se ostvaruju interesi koji su zajednički za narode, nezavisno od državnih granica, i koji se na potpuniji način mogu ostvariti prekograničnom nego strogo nacionalnom akcijom, to znači da funkcionalizam podrazumeva stvaranje niza funkcionalno determinisanih organizacija koje karakterišu horizontalna povezanost i prevazilaženje vertikalnih deljenja ljudskog društva pregradama nacionalnih suvereniteta.

Različiti autori, odnosno grupe autora, na različit način vide to jest predviđaju vezu i odnose koji treba da budu uspostavljeni između tih pojedinačnih, na funkcionalnom principu zasnovanih i uspostavljenih, organizacija za zadovoljenje pojedinih zajedničkih ljudskih potreba. Čarls Pentland, po osnovu razlika u pogledima na način i intenzitet povezivanja navedenih organizacija, zastupnike funkcionalističke teorije deli na tri grupe: „Mnogi funkcionalisti, naročito iz Britanije i Skandinavije, retko predviđaju da se ovaj proces razvija u bitnijoj meri iznad i izvan međuvladine saradnje u određenim tehničkim oblastima. Drugi

¹⁹⁰ J. P. Sewell, *Functionalism and World Politics*, Princeton 1966, Princeton University Press, str. 12, 39 i 250.

¹⁹¹ David Mitranj, *A Working Peace System*, op. cit., str. 72-73.

¹⁹² Charles Pentland, op. cit., str. 78.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ David Mitranj, *A Working Peace System*, op. cit., str. 69.

predviđaju da funkcionalna saradnja vodi ka nekoj formi federalne unije. Ali naj-reprezentativniji od tradicionalnih funkcionalista je Mitrani, za koga konačni cilj izgleda da predstavlja kompleksna, isprepletana mreža transnacionalnih organizacija koje bi obavljale sve tradicionalne socijalne funkcije nacionalne države, čineći istovremeno rat nemogućim. U takvoj zajednici postoji savršena elastičnost struktura: one se razvijaju, kao u Lamarkovom trećem zakonu, u skladu sa „uočenom potrebom“ i odumiru zajedno sa tom potrebom.¹⁹⁵ Ovakva mreža funkcionalnih organizacija, kakvu je predvideo Dejvid Mitrani, podrazumevala bi i odgovarajuću koordinaciju koja bi mogla da se realizuje i kroz formiranje odgovarajućeg institucionalnog oblika za koordiniranje i planiranje, ali i taj deo organizacione strukture bi trebalo da se razvije kroz jedan prirodan proces i da bude predodređen samim potrebama koje bi se iskazale u praksi.

Fleksibilnost i suptilnost Mitranijevog funkcionalističkog koncepta se ogleda i u tome što on proces funkcionalističkog organizovanja i povezivanja ne vidi kao pravolinijski, stalno uzlazni proces, već u okviru njegove prilagodljivosti uključuje i mogućnost prilagođavanja potrebama i promenama okolnosti i kroz kretanje unazad, i to kako u pogledu obuhvata i dubine samog sadržaja funkcionalnog integrisanja, tako i u pogledu kruga učesnika u tom povezivanju. O ovoj fleksibilnosti funkcionalističkog koncepta u pogledu kruga učesnika, u procesu funkcionalnog povezivanja, Dejvid Mitrani kaže sledeće: „Šema započeta od nekoliko zemalja u pogledu saobraćaja, nafte itd., mogla bi kasnije biti proširena, tako da uključi zakasnele članice, ili sužena da bi omogućila ispadanje članica koje pokazuju otpor. Štaviše, one [funkcionalne šeme, B. R.] mogu da imaju varirajuće članstvo; zemlje mogu da učestvuju u nekim šemama, a da možda ne učestvuju u drugima, dok u bilo kom političkom aranžmanu takav podeljeni izbor očigledno ne bi mogao da bude tolerisan.“¹⁹⁶ Ovakav Mitranijev stav na prvi pogled je u kontradikciji sa tvrdnjom Čarlsa Pentlanda da „funkcionalista jasno polazi od manje ili više sveobuhvatne [sa značenjem univerzalne, B. R.] koncepcije međunarodnog sistema. Kao što smo videli, Mitrani i drugi insistiraju na tretiranju stvari na nivou globalnih potreba i svetskog društva.“¹⁹⁷ Ovo insistiranje funkcionalista na globalnosti potreba kao osnovi funkcionalističkog organizovanja, Čarls Pentland obrazlaže rizičnošću integracija zasnovanih bilo na nacionalnim bilo na regionalnim osnovama: „Za integraciju baziranu na tradicionalnim nacionalnim jedinicama ili geografski definisanim regionima jednostavno se smatra da ustaljuje opasne političke podele. Ovo je osnova funkcionalističke kritike federalnih i konfederalnih modela, kao i regionalnih oblika integracije, koji bi mogli da stvore, na globalnom planu, dublje razdore od onih koje otklanjaju na lokalnom planu.“¹⁹⁸ Međutim,

¹⁹⁵ Charles Pentland, op. cit., str. 70.

¹⁹⁶ David Mitrany, *The functional approach to World organisation*, op. cit, str. 73.

¹⁹⁷ Charles Pentland, op. cit., str. 75.

¹⁹⁸ Ibid; Pentland se poziva na Mitranija - David Mitrany, *A Working Peace System*, op. cit., str. 174-213.

funkcionalisti ipak prihvataju mogućnost funkcionalnog organizovanja na regionalnom nivou, ali osnov tog organizovanja mora da bude funkcionalan, a ne teritorijalan. Naime, određene ljudske aktivnosti po prirodi stvari ne mogu biti globalne, kao na primer železnički transport, pa se zato prekogranično funkcionalističko organizovanje, radi obavljanja tih aktivnosti i kolektivnog zadovoljavanja potreba tim putem, može organizovati jedino na regionalnom, na primer kontinentalnom nivou. Osim toga, iako funkcionalisti insistiraju na globalnosti potreba i aktivnosti kojima se te potrebe zadovoljavaju, kod njih je taj globalizam tretiran kao tendencija, odnosno oni funkcionalno organizovanje i povezivanje vide kao globalno tek u tački njegovog konačnog ostvarenja, ali se po funkcionalističkoj teoriji do te konačne tačke dolazi kroz jedan u osnovi uzlazni proces koji, i pored svoje preovlađujuće uzlaznosti, nije strogo pravolinijski i koji ne isključuje i povremena kretanja unazad. A ta kretanja unazad se između ostalog mogu ispoljiti i kroz povremena i privremena suženja geografskog obuhvata tog procesa, odnosno kroz smanjenja broja zemalja učesnica u njemu. Stoga su, kao što smo rekli, navedena Mitranijeva konstatacija o mogućnosti geografskog sužavanja funkcionalističkog procesa međunarodnog povezivanja i navedena tvrdnja Čarlsa Pentlanda o insistiranju funkcionalista na globalizmu, samo na prvi pogled i prividno u kontradikciji.

Dakle, ključna karakteristika funkcionalističkog teorijskog pristupa sastoji se u postepenom prevazilaženju nacionalnih suvereniteta koji, u sudaru sa drugim suverenitetima, predstavljaju osnov za konflikte i koji, i nezavisno od toga, beskorisno i štetno dele čovečanstvo i čine ga manje sposobnim za bavljenje pitanjem zadovoljenja niza ljudskih potreba. Međutim, ovim metodom se suverenitet ne prevazilazi putem čeonog udara na njega, već na postupan način i to počev od domena gde je transfer dela suvereniteta sa nacionalnog na širi, u idealnoj varijanti globalni, nivo najlakši i, sa tačke gledišta ljudskih interesa, najpogodniji pa samim tim i najprirodniji. O toj postupnosti u prenošenju delova suvereniteta Dejvid Mitrani kaže sledeće: „Suverenitet u stvari ne može biti delotvorno prenet putem neke formule, već samo putem funkcije. Poveravanjem nekom telu određenog zadatka, zajedno sa kontrolom nad nepohodnim ovlašćenjima i sredstvima, jedan deo suvereniteta se prenosi sa starog organa vlasti na novi; i akumuliranje takvih parcijalnih transfera tokom vremena povlači za sobom prenošenje istinskog sedišta vlasti.“¹⁹⁹ Mitrani podvlači da se jedino kroz takvu postupnost mogu prevazići postojeće političke podele, ističući da je funkcionalizam takav pristup, odnosno takav metod, „koji bi... premostio političke podele putem šireće mreže međunarodnih aktivnosti i agencija, u kojima bi i kroz koje bi interesi i život svih nacija bili postepeno integrisani“²⁰⁰

Sa tačke gledišta funkcionalista ovo postepeno prevazilaženje nacionalnih država je neophodno, jer su uloga i mesto nacionalnih država u modernom sve-

¹⁹⁹ David Mitrany, *A Working Peace System*, op. cit., str. 31.

²⁰⁰ Ibid., str. 38.

tu prevaziđeni. Dejvid Mitrani o nacionalnim državama kaže da su „suviše slabe da bi nam obezbedile jednakost i suviše jake da bi nam dozvolile slobodu“,²⁰¹ dok Čarls Pentland, citirajući ovu Mitranijevu konstataciju, na sledeći način opisuje odnos funkcionalista prema nacionalnim državama: „Kao strukturalni fosil iz ere ograničenih ekonomskih i socijalnih problema i rudimentarne tehnologije, nacionalna država u očima ovih teoretičara predstavlja ključnu barijeru za racionalno organizovanje ljudskog blagostanja. ... Nacije ostaju fokusna tačka čovekovih iracionalnih, disfunkcionalnih i često destruktivnih emocija.“ Međutim, u pogledu nacija isti autor dalje navodi: „Kao takve one ne mogu biti napadnute direktno, ali mogu biti učinjene neškodljivim postepeno ako se organizuju potrebe za blagostanjem i granice učine besmislenim, putem prekograničnog kontinuiranog razvoja zajedničkih aktivnosti i interesa. Na taj način će integracija čovečanstva biti ostvarivana ne preko, iznad ili izvan, već uprkos nacionalnih država.“²⁰²

Videli smo da u funkcionalističkom teorijskom konceptu centralno mesto imaju zajedničke potrebe ljudi i mogućnost i potreba da se one zadovoljavaju kroz prekograničnu aktivnost i putem prekograničnog povezivanja i organizovanja na funkcionalnoj osnovi. Pošto su, dakle, ljudi, pojedinci, osnovni i izvorni nosioci tih potreba i interesa, koji kroz funkcionalno organizovanje treba da budu zadovoljeni, prirodno je da se funkcionalistički teorijski koncept ne može zadržati samo na objektivnom sagledavanju tih potreba i načina njihovog zadovoljavanja i na odnosima nacionalnog i internacionalnog ili nadnacionalnog nivoa, već da u čitavom mehanizmu prenosa delova suvereniteta sa nacionalnog na viši, najčešće globalni nivo, značajnu ulogu može, treba i mora da igra i stav pojedinaca i njihov odnos prema tom procesu. O tome Čarls Pentland kaže sledeće:

„Mehanizam tehničkog samoodređivanja, koji upravlja funkcionalističkim procesom integracije, zavisi... ne samo od objektivnih trendova, već od kolektivnih stavova prema saradnji. Tako, ako ljudi veruju ili mogu da budu ubeđeni da je svet sve više međuzavisan, oni će postupati na način da tako i bude. ...Javnost postepeno skreće svoju lojalnost od prevaziđene države ka institucijama koje sve više i više zadovoljavaju njene materijalne potrebe.“²⁰³

Pored toga što se ovaj prenos lojalnosti vrši spontanom putem, kroz iskustvena saznanja o prirodnosti i korisnosti prekograničnog ostvarivanja niza ljudskih potreba, ubrzanju čitavog ovog procesa prenosa lojalnosti treba da doprinese i aktivnost i proces informisanja i edukovanja širih slojeva u tom pravcu. Naime, bez ove aktivnosti stvara se rizik da se svest o isprepletenosti i prekograničnosti interesa i efikasnim načinima za njihovo ostvarivanje razvije jedino kod pojedinaca koji su neposredno uključeni u pojedine funkcionalne aktivnosti, naučnih

²⁰¹ David Mitrany, *The Progress of International Government*, op. cit., str. 141.; *A Working Peace System*, op. cit., str. 62.

²⁰² Charles Pentland, op. cit., str. 81. Citat koji se nalazi u okviru ovog citata iz Pentlandovog dela je citat Dejvida Mitranija (David Mitrany, *A Working Peace System*, op. cit., str. 62).

²⁰³ Charles Pentland, op. cit., str. 84.

radnika, privrednika itd., a ne i kod šire javnosti, a funkcionalistički proces može biti efikasan jedino uz širu podršku stanovništva.

Imajući u vidu celinu navedenih postavki, Pol Tejlor je, kao „dva značajna i trajna teorijska doprinosa razumevanju integracije“ koje je dao funkcionalizam istakao, s jedne strane, „njegovu ekspanzivnu logiku izmešanosti i međuzavisnosti“, a s druge strane, „njegovo stavljanje akcenta na promenu u subjektivnim stavovima“.²⁰⁴

Kao što smo videli, iako se niz elemenata koji su kasnije ušli u funkcionalistički teorijski koncept može sresti i u ranijim teorijskim stavovima i idejama, teorijski zaokruženi funkcionalizam, koji se pojavio u Mitranijevom delu, nastao je kao reakcija na neuspehe Društva naroda. Kritike te međuratne svetske organizacije i predlozi i ideje koje su izneli funkcionalisti predstavljali su osnov i inspiraciju za uspostavljanje čitavog jednog segmenta svetske organizacije formirane nakon Drugog svetskog rata, Organizacije ujedinjenih nacija, i to onog njenog segmenta koji je institucionalno konstituisan u obliku serije specijalizovanih agencija i drugih tehničkih tela Ujedinjenih nacija, koje koordinira Ekonomski i socijalni savet.

Međutim, funkcionalistička teorija je našla svoj izraz i na planu regionalnog povezivanja, i to povezivanja zapadnoevropskih zemalja, a osnov tog, u praksi uspostavljenog procesa integracije, koji po svojim rezultatima nema niti predsedana niti odgovarajućeg kasnijeg takmaca, nalazi se u funkcionalističkom teorijskom konceptu, u određenoj meri modifikovanom u odnosu na Mitranijeva shvatanja, čiji je nosilac bio francuski ekonomista Žan Mone, a čije je ideje prihvatio i odgovarajuću političku potporu im pružio francuski ministar inostranih poslova sa početka pedesetih godina prošlog veka, Rober Šuman. Kako navodi Martin Holland, „Moneov ‚politički aranžman‘ (čiji je prototip Zajednica) bio je više od serije tehničkih funkcionalnih agencija, i to je bila kombinacija funkcionalističkih principa i političkog cilja u formi federalne vlade koja je ubrzala razvoj teorija koje su bliže odražavale realnost Zajednice.“²⁰⁵

Taj modifikovani oblik funkcionalističkog koncepta, zasnovan na iskustvima prve od Evropskih zajednica, Evropske zajednice za uglj i čelik, osnovane u Parizu 18. aprila 1951. godine, nazvan je neofunkcionalističkim konceptom, a njegov rodonačelnik je američki naučnik Ernst Has (Ernst Haas).²⁰⁶

²⁰⁴ Paul Taylor, „Functionalism: the approach of David Mitrany“, in Groom, A.J.R. and Taylor, P. (eds), *Frameworks for international co-operation*, London, 1990, Pinter, str. 133. Videti i: Martin Holland, *European Integration, From Community to Union*, London 1994, Pinter Publishers, str. 15.

²⁰⁵ Martin Holland, op. cit., str. 15.

²⁰⁶ Ernst Has je svoje teorijske poglede na ovom planu izneo u više dela, među kojima se posebno ističu:
- Ernst Haas, *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*, Stanford 1964, Stanford University Press;

Pre svega, neofunkcionalizam podrazumeva da je cilj integracionog procesa uspostavljanje evropske federacije. Mehanizam za postizanje ovog cilja se nalazi u centralnom institucionalnom sistemu koji poseduje nadnacionalna ovlašćenja. Integracioni proces započinje u ekonomskom domenu, da bi se kasnije proširio i na politički domen. U početku, integracioni proces nije zavisao od šire podrške javnosti, već samo od podrške elita, odnosno interesnih grupa, da bi, tokom razvoja tog procesa i zahvaljujući tom razvoju, naknadno došlo do šire podrške procesu. Integracioni proces se odvija kroz postupno stvaranje fiktivne solidarnosti i kroz proces širenja koji se odvija automatski i koji vodi ka integraciji koja konačno podrazumeva stvaranje evropske federacije. Ključni doprinos neofunkcionalističke teorije predstavlja njeno insistiranje na takozvanom *efektu preliivanja (spillover effect)*.²⁰⁷

Ovde ćemo izneti kako Konstantin Stefanu na sažet način opisuje neofunkcionalističku integracionu dinamiku i posebno *efekat preliivanja*.²⁰⁸ „Neofunkcionalistička teorija opisuje dinamiku metoda indirektnog integrisanja, podvlačeći značaj nadnacionalnih organa u jednom takvom procesu. Nalazeći se pod direktnim pritiskom elita i socio-profesionalnih interesa, ovi organi ostvaruju integraciju putem *funkcionalnog efekta zupčanika (funkcionalnog preliivanja)*. Prema toj teoriji, nakon svake mere integracije konstatuju se, naročito, praznine i neravnoteže; tada dolazi do pritiska na nadnacionalne organe da bi se oni podstakli da preduzmu mere neophodne da bi se otklonile te praznine i neravnoteže. U početku je smatrano da je proces *funkcionisanja funkcionalnog zupčanika* automatski fenomen koji karakteriše determinizam.“²⁰⁹

Neofunkcionalistički koncept pravi razliku i između *pozitivnog* i *negativnog* aspekta integracije. Pri tom, pod negativnom integracijom se podrazumeva otklanjanje prepreka za funkcionisanje jedinstva, pre svega tržišta, a i Zajednice kao celine, ali bez prenošenja delova suvereniteta na nadnacionalni nivo. Međutim, ova negativna integracija ostaje nepotpuna i nestabilna usled neravnoteže koju stvara, a ta neravnoteža se otklanja putem pozitivne integracije

- Ernst Haas, *The Uniting of Europe, Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*, Stanford 1968, Stanford University Press;

- Ernst Haas, „International Integration: The European and the Universal Process“, in Leland M. Goodrich and David A. Kay (eds), *International Organization: Politics & Process*, Madison 1973, The University of Wisconsin Press;

- Ernst Haas, „Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration“, *International Organization*, vol. 30, n° 2, Spring 1976; itd.

²⁰⁷ Martin Holland, op. cit., str. 16-17. Holand se poziva na sledeći tekst: R.J. Harrison, „Neofunctionalism“, in Groom, A.J.R. and Taylor, P. (eds), *Frameworks for international co-operation*, London 1990, Pinter, str. 139-141.

²⁰⁸ Dok je u engleskom jeziku odomaćen izraz *funkcionalni efekat preliivanja (functional spill-over effect)*, Francuzi za isti fenomen radije koriste izraz *funkcionalni efekat zupčanika (engrainage fonctionnel)*.

²⁰⁹ Constantin Stéphanou, *Réformes et mutations de l'Union européenne*, Bruxelles, Paris 1997, Bruylant, L.G.D.J., str. 53.

koja se sastoji u prenošenju nadležnosti, a sa nadležnostima i dela suvereniteta, na nadnacionalne organe, u okviru čega Harison posebno ističe stvaranje ekonomske i monetarne unije.²¹⁰

Negativna iskustva i zastoje u razvoju evropske integracije, do kojih je došlo u drugoj polovini šezdesetih i tokom sedamdesetih godina, posebno nakon krize izazvane francuskom *politikom prazne stolice (la politique de la chaise vide)* i nakon *Luksemburškog kompromisa (le Compromis de Luxembourg)* iz 1966. godine, pa, može se čak reći, i kretanje integracionog procesa u nekim njegovim elementima i unazad, doveli su kod većine teoretičara, pa čak i kod samog Ernsta Hasa, do odustajanja od insistiranja na automatskom odvijanju *funkcionalnog efekta preliivanja* u okviru procesa integracije.²¹¹ Naime, ta negativna iskustva su teoretičare vratila na ideju da iza integracionog procesa mogu da stoje jedino volje nacionalnih vlasti i njihovi dogovori, pregovori i pogađanja, što znači da je došlo do povratka u „realističke“ teorijske vode. Međutim, ponovni uzlet evropskog integracionog procesa, do koga je došlo tokom osamdesetih godina, a naročito nakon *Bele knjige* Komisije Evropskih zajednica iz 1985. godine i Jedinstvenog evropskog akta iz 1986. godine, doveo je do ponovnog povratka niza teoretičara neofunkcionalizmu, ali kao u određenoj meri revidiranom konceptu i to utoliko što je došlo do odustajanja od shvatanja o determinizmu neofunkcionalističkog procesa i do kombinovanja neofunkcionalističkih mehanizama sa mehanizmima međuvladinih dogovaranja i pogađanja.

Međutim, dok je neofunkcionalizam isključivo teorija integracije, dotle je funkcionalizam u svom klasičnom, mitranijevskom obliku, istovremeno i teorijski koncept koji se bavi osmišljavanjem i objašnjavanjem integracionih mehanizama, i koncept, odnosno pristup ostvarenju mira, preko međunarodnog organizovanja. U tom smislu, njega, kao što smo napred naveli, Inis Klod svrstava u svoju klasifikaciju pristupa miru putem formiranja međunarodnih organizacija, ističući da je i sam začetnik funkcionalističkog koncepta video funkcionalizam, između ostalog, a i pre svega, i kao način i put da se među narodima uspostave trajni odnosi i veze koji izbijanje ratova čine malo verovatnim, i ilustrujući to sledećim citatom iz Mitranijevog dela *A working peace system*: „Problem našeg vremena nije kako da se narodi održavaju u mirnoj razdvojenosti, već kako da se učini da budu zajedno aktivni“ („*The problem of our time is not how to keep nations peacefully apart but how to bring them actively together.*“).²¹² Postupnost koja karakteriše funkcionalistički pristup znači, kako navodi Inis Klod,²¹³ postupno stvaranje integracije i postupno obezbeđenje mira, odnosno, po rečima Dejvida Mitra-

²¹⁰ Martin Holland, op. cit., str. 17. Holand se poziva na: R.J. Harrison, op. cit., str. 143-144.

²¹¹ Ernst Haas, „Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration“, *International Organization*, vol. 30, n° 2, Spring 1976, str. 171.

²¹² David Mitran, *A Working Peace System*, op. cit., str. 28.

²¹³ Inis L. Claude Jr., *Swords...*, op. cit., str. 381.

nija, *federalizam na rate (federalism by installments)*²¹⁴ i, prema igri reči Fredericka Šumana, *mir na parčice (peace by pieces)*.²¹⁵

Po Inisu Klodu, uspostavljanje institucionalizovanih prekograničnih veza u pojedinim sektorima ljudske aktivnosti, u skladu sa funkcionalističkim teorijskim konceptom, doprinosi na više načina i po više osnova uspostavljanju i održanju mira među narodima.

Prvi način na koji funkcionalističko povezivanje pruža pozitivan doprinos svetskom miru vezan je za pretpostavku da je ključni uzrok ratova loše ekonomsko i socijalno stanje u kome se nalazi čovečanstvo. Dakle, po ovoj pretpostavci funkcionalista, izvorni i primarni uzroci rata su objektivne, a ne subjektivne prirode, što Inis Klod objašnjava na sledeći način: „On [rat, B. R.] nije rezultat niti čovekovog urođenog instinkta, niti stečene grešnosti, niti državi svojstvene prirode, niti njene iracionalne politike; rat je bolest globalnog društva, izazvana teškim nedostacima u ekonomskim i socijalnim uslovima čovečanstva. Siromaštvo, beda, bolesti, nepismenost, ekonomska nesigurnost, socijalna nepravda, eksploatacija, diskriminacija - to su faktori odgovorni za očajanje, apatiju, frustracije, strah, gramzivost i mržnju koji svet čine pogodnim za izbijanje ratova.“²¹⁶ Polazeći od ove pretpostavke, koja inače odgovara marksističkom shvatanju o materijalnoj determinisanosti politike, funkcionalisti nude rešenje, odnosno put za otklanjanje navedenih uzroka ratova koji se sastoji u rešavanju pojedinih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih problema, koji nisu direktno političke prirode, kroz uspostavljanje međunarodne saradnje u datim sektorima i kroz zajedničko, prekogranično rešavanje tih problema i grupa problema. Međutim, Klod ističe i sledeće: „Ovo nije pretežno program za pomaganje siromašnih kroz angažovanje čovekoljubivih ili prosvetljenih sebičnih, kroz pružanje pomoći od strane bogatih; veći deo onoga čime se bavi funkcionalizam, kako je izvorno zamišljen, odnosi se na rešavanje problema koji pogađaju najrazvijeniji deo sveta i to upravo zato što je on visokorazvijen. Funkcionalizam pokušava da se uhvati u koštac sa efektima kako preterane primitivnosti nerazvijenih regiona, tako i preterane složenosti ekonomskih i društvenih odnosa u snažno industrijalizovanim delovima sveta. Na taj način, on se nada da će ukloniti korene rata.“²¹⁷

Sledeća pretpostavka, na kojoj su zasnovane funkcionalističke mirotvorne ambicije, polazi od toga da je jedan od razloga nastajanja i postojanja ratova, kako Inis Klod kaže: „institucionalna neadekvatnost sistema nacionalnih država“ to jest činjenica da taj sistem ne odgovara potrebama čovečanstva, odnosno zadovoljenju tih potreba. Isti autor u tom pogledu navodi sledeće: „Problem je do države, ne zato što je ona po svojoj prirodi ratoborna organizacija, kao što bi to smatrali zastupnici politike sile, već zato što je ona sve više i više neodgovarajuća i ne-

²¹⁴ David Mitrany, *A Working Peace System*, op. cit., str. 83.

²¹⁵ Frederick L. Schuman, *The Commonwealth of Man*, Knopf, New York 1952, str. 314.

²¹⁶ Inis L. Claude Jr., *Swords...*, op. cit., str. 381.

²¹⁷ Ibid.

delotvorna organizacija za ostvarenje onoga što bi trebalo da bude ostvareno da bi se unapredilo ekonomsko i socijalno zdravlje ljudskog roda. Državni sistem nameće globalnom društvu jedan arbitran i krut sistem vertikalnih podela, narušavajući organsko jedinstvo celine i deleći svet na segmente čiju razdvojenost ljubomorno čuvaju vlasti suverenih država koje niti su sposobne da reše fundamentalne probleme, niti su spremne da njihovo rešavanje prepuste drugim vlastima.“²¹⁸ Suprotno ovom neadekvatnom sistemu, organizacioni sistem zasnovan na funkcionalističkom konceptu, koji karakteriše horizontalno povezivanje u cilju rešavanja ekonomskih, socijalnih i drugih nepolitičkih problema, a u nekoj kasnijoj fazi čak i samih političkih problema, daleko više odgovara prekograničnoj prirodi samih tih problema, odnosno ljudskih potreba kod čijeg zadovoljavanja se pojavljuju ti problemi. Naime, ovde se radi o prekograničnim potrebama i prekograničnim problemima koji zahtevaju prekogranična rešenja, a funkcionalistički metod povezivanja upravo otklanja veštačke podele koje onemogućavaju rešavanje pitanja o kojima je reč na globalnom ili na širem međunarodnom planu.

Kao što smo rekli, funkcionalistička teorija polazi od pretpostavke da je danas postojeći sistem nacionalnih država trenutno i prolazno stanje, to jest stanje koje će vremenom biti prevaziđeno. Ovo stoga što to stanje neće odgovarati potrebama čovečanstva, koje će biti povezano, pre svega zahvaljujući razvoju nauke i tehnologije, sve gušćom mrežom sve čvršćih veza i to veza koje neće zavisiti od aktuelnih državnih granica i koje će prevazilaziti postojeće međudržavne podele. Nestanak država će podrazumevati i političko institucionalizovanje na, sa današnje tačke gledišta posmatrano, međunarodnom nivou (kažemo „sa današnje tačke gledišta“ budući da upravo postojanje nacionalnih država čini taj nivo međunarodnim), a to institucionalizovanje će, u konačnoj fazi ovog procesa, čak i tamo gde to inicijalno nije ili ne bude slučaj, dostići globalni nivo. Postepeno stvaranje međunarodnih funkcionalnih organizacija u pojedinim segmentima ekonomskog, socijalnog i drugih nepolitičkih domena omogućava sticanje odgovarajućih iskustava i predstavlja put za postepeno približavanje tom konačnom obliku, po geografskom obuhvatu globalne, tj. univerzalne, a po sadržini, tj. nadležnostima, opšte organizacione celine.

Sledeća pretpostavka na kojoj se zasniva funkcionalistički pristup miru sastoji se u tome da danas postojeći sistem nacionalnih država, zasnovanih na nacionalnom, odnosno državnom suverenitetu, podrazumeva, čak i u situacijama kada su odnosi između datih država dobri i harmonični, neku vrstu sučeljenosti tih suvereniteta, budući da je samom pojmu suvereniteta inherentan odnos sučeljavanja sa drugim suverenitetima. Takvo stanje stvari dovodi do toga da se kod ljudi u svakoj državi formira jedno subjektivno stanje koje karakteriše odnos u najmanju ruku i u najpovoljnijim uslovima latentne suprotstavljenosti drugim državama, odnosno suverenitetima, i stanovnicima tih država, odnosno osećaj postojanja neke vrste konkurencije i nadmetanja sa drugima. U stanju nepovoljnijih među-

²¹⁸ Ibid., str. 382.

narodnih odnosa, taj osećaj prerasta u osećaj odbojnosti, neprijateljstva i mržnje. Takvo subjektivno stanje, u čijem korenu se nalazi danas postojeća podeljenost sveta na nacionalne države, predstavlja jedan od uzroka za izbijanje ratova. Formiranje u pojedinim sektorima života međunarodnih organizacija, zasnovanih na funkcionalističkom konceptu, u kojima se prevazilaze podele uspostavljene postojanjem nacionalnih država i u kojima se odnosi izgrađuju na povezanosti i uzajamnosti interesa, dovodi do postepenog prevazilaženja navedenog subjektivnog stanja, do izgradnje osećaja *faktičke solidarnosti* (*d'une solidarité de fait*) između stanovnika različitih država i do postepenog prenošenja njihove lojalnosti sa nacionalnih država na međunarodnu, odnosno svetsku zajednicu. Tako razvijen osećaj solidarnosti doprineće daljem produbljivanju međunarodne saradnje u istim sektorima i proširivanju te saradnje na nove sektore, a zatim će, dalje, novo jačanje solidarnosti i novo produbljivanje i proširivanje saradnje, kroz jedan lančani proces, voditi ka napred pomenutom, konačnom političkom organizovanju na globalnom nivou. Kroz ovaj proces eliminisanja ratobornog subjektivnog stanja takođe će se otklanjati jedan od osnova i uzroka za izbijanje ratova.

Konačno, pored navedenog uticaja na promenu stanja ljudske svesti, funkcionalistički koncept podrazumeva, i u tome se takođe sastoji jedan od njegovih pretpostavljenih doprinosa uspostavljanju i održanju svetskog mira, postepeno prenošenje nadležnosti za bavljenje međunarodnim odnosima sa tradicionalnih subjekata, koji su se tim odnosima bavili u državama, a to su pre svega ministarstva inostranih poslova i drugi u osnovi politički krugovi, na druge organe, odnosno subjekte u državama koji se prevashodno bave specifičnim ekonomskim, socijalnim i drugim nepolitičkim pitanjima. Ovaj prenos nadležnosti je značajan pre svega zbog toga što su prvi od navedenih subjekata, tradicionalni nosioci međunarodne komunikacije, „dugo navikavani da međunarodne poslove tretiraju kao polje konflikta i konkurencije“,²¹⁹ dok je druga navedena grupa subjekata po prirodi svoje preokupacije nužno svesna potrebe i neophodnosti međunarodne saradnje, ako ne šire, ono makar u svakom specifičnom ekonomskom, socijalnom ili drugom nepolitičkom domenu, pa je stoga i orijentisana, umesto ka sučeljavanju i eventualno konfliktu, ka uspostavljanju saradnje i harmoničnih odnosa i ka razvijanju solidarnosti. Ovaj proces prebacivanja nadležnosti sa jedne grupe subjekata na drugu, koji Inisa Kloda navodi na zaključak da je „funkcionalizam možda projekat u jednakoj meri izbegavanja koliko i preobraćanja“ (*“functionalism is perhaps a project for evasion as much as for conversion“*),²²⁰ takođe doprinosi uspostavljanju i očuvanju svetskog mira, jer težište odlučivanja o pitanjima od međunarodnog značaja izuzima ispod kontrole konfliktne svesti i prenosi je pod kontrolu svesti naklonjene kooperaciji.

Kao što smo napred videli, funkcionalistička teorija se, u pogledu sadržinskog obuhvata, kod različitih autora pojavljuje u manje ili više ambicioznim

²¹⁹ Ibid., str. 383.

²²⁰ Ibid.

verzijama. Najmanje ambiciozna bi bila verzija koja podrazumeva zadržavanje klasičnih međudržavnih odnosa, sa razvijenom prekograničnom institucionalizovanom saradnjom u nizu nepolitičkih oblasti. Najambicioznija bi bila ona verzija po kojoj se u početku prednost daje razvijanju prekogranične saradnje na nepolitičkom planu, i to u pojedinim njegovim segmentima, da bi se kroz proces širenja, odnosno preliivanja i razgranavanja, ta saradnja dalje prenosila i na druge segmente iz okvira nepolitičkog domena i da bi zatim, kroz isti proces, ta prekogranična saradnja bila proširena i na politički domen, odnosno na celinu ljudske aktivnosti.

*

* *

Svi navedeni pristupi obezbeđenju mira u svetu putem međunarodnog organizovanja, zajedno sa metodima ostvarenja mira koji ne podrazumevaju stvaranje međunarodnih organizacija, dakle manje ili više organizovani naponi međunarodne zajednice da se očuva i obezbedi mir u svetu i da se ratovi zaustave ili preduprede, svakako su u bitnoj meri uticali na tok istorije u XX veku, a i ranije. Koliki je tu udeo i doprinos svakog od navedenih pristupa ponaosob, nemoguće je utvrditi, utoliko pre što nijedan od njih nikada nije korišćen sam, već je uvek više tih pristupa korišćeno istovremeno i u međusobnoj kombinaciji. Neki od tih pristupa, poput sistema starateljstva, okončali su svoju istorijsku ulogu i misiju. Ostali će biti korišćeni i dalje.

Ipak, čini nam se da će uloga jednog od navedenih pristupa u budućnosti posebno dobijati na značaju. Radi se o funkcionalističkom pristupu. Ovo stoga što prisustvujemo i učestvujemo u intenziviranju procesa globalizacije, društvene zakonitosti koja se sastoji od podizanja društvenih procesa, dosada ostvarivanih na lokalnim ili regionalnim nivoima, na globalni, svetski nivo. A većina tih društvenih procesa nije političke ili strogo političke prirode. Organizovano kretanje u susret tom podizanju društvenih procesa na svetski nivo, radi njegove institucionalizacije i razvijanja u opštem interesu i na po čovečanstvo najkorisniji način, svakako je više nego potrebno. Posebno kada se ima u vidu činjenica da je globalizacija ne samo neizbežan, već i u osnovi koristan i poželjan proces i da je neophodno da organizovana međunarodna zajednica preduzme mere da bi se izbeglo da jaki i uticajni ovaj proces koriste radi ostvarenja svojih sebičnih interesa a na štetu većeg, ali slabijeg dela čovečanstva.

Dosada je funkcionalizam, uključujući i neofunkcionalizam, svoje ostvarenje nalazio pre svega na regionalnom nivou, u okviru Evropskih zajednica i Evropske unije, organizacionog oblika u okviru koga su na najuspešniji i najintenzivniji način aktivnosti i nadležnosti, zajedno sa delovima državnog suvereniteta, sa nacionalnog, državnog nivoa dizani na regionalni, nadnacionalni, evrop-

ski nivo. Po mišljenju autora ovog rada, globalizacija dovodi do toga da i taj nivo biva sve više prevaziđen, jer se procesi dižu na svetski nivo. A na onima koji budu imali odlučujuću reč u Evropskoj uniji biće da od nje, kao dosadašnjeg pozitivnog i uspešnog modela povezivanja država i naroda, načine: a) ono što ona ne bi smela da postane, zatvorenu grupaciju privilegovanih sa, u odnosu na proces globalizacije, retrogradnom ulogom, bilo tako što će EU biti kočničar nekih od segmenata procesa globalizacije, bilo tako što će nastojati da taj proces iskoristi u svom interesu, a na štetu interesa siromašnijih delova sveta, ili b) neku vrstu modela i uzora za realizaciju procesa globalizacije, kao i aktivnog inspiratora i nosioca tog procesa, budući da integraciono iskustvo i dostignuti standardi na pravnom, ekonomskom i nizu drugih planova, zaista pružaju Evropskoj uniji mogućnost da bude neka vrsta svetionika prema kome će se orijentisati akteri i nosioci objedinjavanja aktivnosti, stanja i procesa na globalnom nivou. Ako se stvari budu razvijale na ovaj drugi, poželjniji način, onda će globalni funkcionalistički model biti zapravo nastavak i nadgradnja već dokazanog evropskog funkcionalističkog iskustva. A najznačajniji plod takvog razvoja stvari svakako će biti svetski mir i bezbednost.